

Alle tiders Nordsjælland

MUSEUM NORDSJÆLLANDS
ÅRBOG 2019

Hørsholms store spring fremad

Foreningen Hørsholm (Hørsholm Grundejerforening) 1891-1913

AF LISBET HEIN

Da Kystbanen blev åbnet i 1897, lød startskuddet til en udvikling, der i løbet af et par årtier forvandlede Hørsholm. Kommunen oplevede en markant tilflytning, og omkring 1920 var befolkningstallet næsten fordoblet. Store dele af landbrugsjorderne var udstykket til villabebyggelse, og egnen var så småt ved at blive en del af hovedstadsområdet. Det ser ud til, at Hørsholm Kommune bevidst satsede på at gøre sig attraktiv over for tilflyttere med en solid økonomi - en strategi, der langt hen ad vejen førte til det ønskede resultat.

Allerede inden 1897 så lokale kræfter potentialet i den længe ventede og ønskede jernbaneforbindelse. Det gjaldt ikke kun kommunens officielle ledelse, sognerådet, men også en kreds af fremtrædende borgere, der i 1891 stiftede "Foreningen Hørsholm" (senere Hørsholm Kommunal- og Grundejerforening) for at fremme "en heldig og betryggende udvikling." Foreningens virke i de første årtier er emnet for denne artikel, der især vil fokusere på stemningen i den lille sognekommune med de store muligheder omkring år 1900.

Hørsholm o. 1891

Da Foreningen Hørsholm blev stiftet i 1891, havde landbruget i kommunen relativt gode tider. De store landejendomme – Kokkedal, Sophienberg,

Rungstedgård, Rungstedlund og Folehavegård – var veldrevne og trak de øvrige landbrug i retning af modernisering og specialisering. Disse store ejendomme tilhørte mænd med erhvervsmæssig tilknytning til København og med gode kontakter inden for det politiske, sociale og kulturelle liv i Hovedstaden.

Anderledes var situationen i Hørsholm by. Byen var grundlagt i 1739 på kongeligt initiativ, og hensigten var at skabe en lille residensby, hvis økonomiske grundlag skulle være den omsætning og trafik, den kongelige tilstedeværelse på Hirschholm Slot forventedes at bringe med sig. Men i 1746 blev slottet reduceret til at være sommerbolig for Christian 6.'s enke, og efter 1771 blev det ikke mere brugt af kongefamilien. I 1810-12 blev Hirschholm Slot revet ned, uden at planen for Hørsholm by var realiseret. Styrelsmæssigt kom Hørsholm aldrig til at fungere som købstad, således var der ikke etableret et bystyre, der kunne stå for drift af et lokalt skole- og fattigvæsen og andre offentlige opgaver.

Da landkommunerne blev oprettet i 1842, blev hele Hørsholm Sogn (land og by) til én kommune, under et fælles sogneforstanderskab. Trafikken på Kongevejen gav dog en vis omsætning i byen, ligesom garnisonen i slottets tidligere avlsbygninger havde økonomisk betydning i lokalsamfundet. Men fra 1850'erne blev garnisonen reduceret, for helt at blive nedlagt i 1868, og Hørsholm by ople-

Hovedgaden i Hørsholm, set fra øst med Dronningedammen i forgrunden omkring 1890. Da Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen blev stiftet i 1891, havde Hørsholm by kun ca. 670 beboere (folketællingen i 1890). Handelslivet led under konkurrencen fra de større nordsjællandske byer, og den eneste virksomhed af betydning var Hørsholm Klædefabrik, hvis skorsten anes over byens lave tage.

vede nogle årtier med økonomisk og befolkningsmæssig tilbagegang. I forbindelse med den ny kommunallovgivning i 1867 måtte det besluttes, om Hørsholm by skulle satse på en fremtid som købstad eller endegyldigt opgive de gamle købstadsrettigheder. Efter nogen diskussion valgte man det sidste, og Hørsholm by indgik derfor fortsat i sognekommunen, der nu var under ledelse af et sogneråd.¹

Den førende mand i sognerådet – og i lokalsamfundet i øvrigt – var den navnkundige kammerråd Christen Christensen, der førte en meget forsigtig økonomisk politik og som fastholdt, at det var i alles interesse, at by og land stod sammen.² Men i 1891 var kammerråden en gammel og svækket mand (han døde d. 3. december dette år), og nye folk

med nye ideer var på vej frem. Det kan også have spillet ind, at Hørsholm Klædefabrik i 1885 var blevet overtaget af grosserer Goldschmidt, der udbyggede og moderniserede den og dermed skabte flere arbejdspladser og håb for fremtiden. I hvert fald så et nyt initiativ dagens lys:

Stiftelsen af Foreningen Hørsholm i 1891

Den 15. august 1891 kunne man læse følgende (her med nutidig retskrivning) i Hørsholm Avis:

“Opfordring!

Hørsholms stilling er som bekendt af en ejendommelig natur. Det er faktisk en købstad, men har ingen købstadsrettigheder, er ej engang en selv-

stændig kommune, men kun en del, ganske vist en væsentlig del, af Hørsholm Sogn, og har fælles sogneråd med dette. Ved mange lejligheder savner byen derfor et organ, der kan føre dens tale og varetage dens interesser og tarv. Undertegnede beboere og næringsdrivende har på grund heraf besluttet og med særlig hensyn til beliggenheden og sammenbygningen, også hovedgårdstakstens myndige og selvstændige indbyggere til at danne en forening med det formål at værne om Hørsholm bys rettigheder og arbejde for alt, hvad der kan tjene til at fremme den og dens indbyggers velfærd."

Opfordringen var forfattet af apoteker P. H. J. Petersen, der blev foreningens drivende kraft i de første år. Medunderskrivere var ejeren af Hørsholm Klædefabrik Ivar Goldschmidt, redaktør Th. B. Andersen fra Hørsholm Avis, købmændene Chr. P. Hansen, A. F. Binder og Joh. Høeberg, håndværksmestrene malermester C. R. Mathiasen, garvermester J. Rosted, snedkermester B. Dohse, bagermester A. Mørck og skræddermester P. Pedersen, samt particulier (dvs. en person, der lever af sin formue) H. P. Larsen. Det stiftende møde blev afholdt d. 3. september i sognerådets mødelokale, der dengang lå i pigeskolen (i dag Gl. Hovedgade 4). På mødet gav apoteker Petersen en oversigt over de opgaver, der kunne tages op, *"bla. byens repræsentation i sognerådet, jernbanesagen, forbedring af markedsdagene, muligvis afholdelse af torvedage, byens forskønnelse og sanitære forhold samt virken for tiltrækken af landligere."*

Af forhandlingsprotokollen fremgår det ikke, hvor mange der mødte op til mødet, men 29 af de fremmødte meldte sig straks ind i foreningen og godkendte apoteker Petersens forslag til love, der afspejlede opfordringen i Hørsholm Avis. Forenin-

gens fulde navn blev "Foreningen Hørsholm – håndværks-, industri- og kommunalforening." Ikke overraskende blev apotekeren valgt som formand, en post han bestred helt til 1909.

By og land

De første bestyrelses- og medlemsmøder i foreningen kredsede om det forestående sognerådsvag (afholdt 2. december 1891)³. Foreningen vedtog, efter megen diskussion, en liste af kandidater, som man antog kunne og ville arbejde for Hørsholm by. Modsætningen mellem land og by var jævnligt oppe at vende i de første år, og i 1894 afholdt foreningen et offentligt møde, der omhandlede de gamle købstadsrettigheder, og muligheden for at generhverve dem. Debatten var livlig, og forsamlingen besluttede at sagen burde forfølges, selv om et medlem mindede om, at en status som købstad ville medføre nye økonomiske byrder for borgerne. Et par år senere blev det dog klart, at der ikke var reel mulighed for at få den ønskede tilladelse af staten, og sagen blev endeligt opgivet.

Parallelt med skellet mellem land og by spores en modsætning mellem de højst beskattede og "de almindelige" skatteydere. Denne modsætning udspringer af den daværende kommunale valglov, der bestemte at de største skatteydere i et sogn (omkring 20% af de stemmeberettigede) udpegede flertallet af sognerådet, mens den øvrige del af vælgerne udpegede resten af medlemmerne. Op mod sognerådsvag i 1891 udtrykkes på et bestyrelsesmøde bekymring for "manden fra Rungsted." Der hentydes sikkert til Vilhelm Dinesen, i eftertiden nok bedst kendt som far til forfatteren Karen Blixen. Dinesen købte i 1879 sammen med sin søster Rungstedgård, Rungstedlund og Folehavegård, og var dermed en af sognets største jordbesiddere.

Fra 1885 havde han sæde i sognerådet og kunne her påvirke de øvrige medlemmer, når det gjaldt balancen mellem land og by. Som det nævnes i foreningens jubilæumsskrift fra 1941, afspejlede de lokale modsætninger periodens landspolitiske klima. Højres leder Estrup dannede i kraft af kongens opbakning regering på trods af, at hans parti var i mindretal i Folketinget. I 1901 kom systemskiftet: Parlamentarismen blev indført, og regeringen skulle herefter til enhver tid have opbakning fra Folketingets flertal. I 1908 kom så en ny kommunal valglov, der afskaffede uligheden mellem vælgernes indflydelse, og gav kvinder valgret til sognerådene. Det ser ud til, at Foreningen Hørsholm herefter skiftede fokus. Det præcise år kan desværre ikke findes i det foreliggende materiale, men senest i 1910 havde foreningen skiftet navn til "Foreningen Hørsholm. Grundejer- og Kommunalforening for Hørsholm Sogn", og sigtet var nu hele sognet: "...at medvirke til en heldig og betryggende udvikling og ordning af sognets kommunale og hygiejniske forhold, herunder grundejernes interesser, og støtte af foranstaltninger, der kan bidrage til egnens opkomst og forskønnelse, samt for valget af særlig kvalificerede mænd til varetagelse af kommunale anliggender."

holm Sogn", og sigtet var nu hele sognet: "...at medvirke til en heldig og betryggende udvikling og ordning af sognets kommunale og hygiejniske forhold, herunder grundejernes interesser, og støtte af foranstaltninger, der kan bidrage til egnens opkomst og forskønnelse, samt for valget af særlig kvalificerede mænd til varetagelse af kommunale anliggender."

Jernbanesagen

Straks efter oprettelsen i 1891 tog bestyrelsen fat på det emne, der skulle optage foreningen i de følgende årtier, nemlig jernbanesagen. De jernbanestationer, der lå nærmest Hørsholm, var Holte og Birkerød, der havde haft togforbindelse til København siden 1864. Afstandene var for store til, at Hørsholms borgere og erhvervsliv kunne have gavn af denne forbindelse, så man fandt det vigtigt at

Den store festsal på Hørsholm Hotel, her fotograferet i 1924. Salen var rammen om Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningens store offentlige møder i 1890'erne, blandt andet jernbanemødet i 1893, hvor mere end 400 mennesker deltog. Hotellet var også rammen om mange af foreningens mere selskabelige arrangementer.

Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen havde arbejdet på, at Kystbanen ville blive ført et stykke inde i landet, tæt på Hørsholm by. Imidlertid valgte Statsbanerne at anlægge den et par kilometer øst for byen, og Rungsted Station blev placeret i et dengang ganske ubebygget område. Her ses stationen fra øst omkring åbningen i 1897.

presse på for at få fremskyndet anlægget af den planlagte jernbane fra København til Helsingør, der skulle gå gennem sognene langs Øresund. Man var dog bekymret for, at banen ville blive ført helt tæt langs kysten, og dermed langt fra Hørsholm by. Fabrikant Goldschmidt tog på foreningens vegne kontakt til det nedsatte Kyst-jernbaneudvalg for at tale byens sag og det blev klart, at der næppe ville blive tale om en baneføring i byens nærhed. Kræfterne blev nu sat ind på at sikre, at banen – og dermed stationen – ville komme til at ligge "på denne side af Pennehave" (altså på Hørsholmsiden). Bestyrelsens medlemmer trak på deres personlige og politiske kontakter for at fremme dette, blandt andet fik man folketingsmanden Johannes Hage (ejer af Nivaagaard) til at arbejde for sagen.⁴

Den 10. december 1893 arrangerede Foreningen Hørsholm et offentligt møde på Hørsholm Hotel til drøftelse af flere store sager, nemlig den reform af kommuneskatten, der var under udarbejdelse i Rigsdagen, jernbanesagen samt landbrugets forhold. Man havde fået hele tre rigsdagsmænd til at tale ved mødet: Johannes Hage, Vilhelm Dinesen (der var blevet medlem af Folketinget i 1892) samt Octavius

Hansen. Mødet var et tilløbsstykke med mere end 400 deltagere, og det blev omhyggeligt refereret i Hørsholm Avis. Mest fyldte jernbanespørgsmålet, der blev drøftet ivrigt. Octavius Hansen, der i Rigsdagen var involveret i flere jernbanesager, gjorde rede for de store politiske vanskeligheder, der stod i vejen for en statslig finansiering af en kystbane. Han rådede til at andre finansieringsformer blev undersøgt, og opfordrede de tilstedeværende til at væbne sig med tålmodighed.

Men i 1894 gik udviklingen pludseligt hurtigt: Et politisk forlig medførte vedtagelsen af en lov om en statsligt finansieret kystbane, og den nuværende jernbaneføring og placering af stationer blev fastlagt uden at Foreningen Hørsholm fik mulighed for at påvirke sagen. Nu kom stationen altså til at ligge et godt stykke fra Hørsholm by, og foreningen måtte herefter arbejde på at fremme byens interesser på anden vis, blandt andet ved at sikre en velanlagt vej med fortov mellem stationen og byen. Dette lykkedes, mens forsøget på at få navngivet stationen "Hørsholm" som bekendt mislykkedes. Efter åbningen af Kystbanen i 1897 var foreningen fortsat aktiv i forhold til jernbanen, hvor man pressede

Da Kystbanen var anlagt i 1897, flokkedes investorerne om Rungsted. En af dem var ingeniør Hjalmar Hein, der købte et stykke jord på hjørnet af Vestre Stationsvej og (nuværende) Rungstedvej, hvor han lod opføre disse to butikspavilloner til videresalg. Desuden fik han opført en villa til sig selv (i dag Ulvemosevej 4) samt én til sin søster (på hjørnet af Ulvemosevej og Rungstedvej). Alle bygningerne var udformet af den anerkendte arkitekt Andreas Clemmensen.

Statsbanerne for bedre køreplaner (især om vinteren) og selv tog initiativ til etablering af fast kørsel (snart med automobil) mellem station og by⁵.

Modernisering af kommunen

Inden det store jernbanemøde havde foreningen (den 3. august 1893) afholdt et ligeledes velbesøgt møde på Hørsholm Hotel om to andre sager, nemlig oprettelse af en telefonstation samt anlægget af en kloakledning i byen. Referatet af dette møde afspejler den vægt, foreningen lagde på kommunens modernisering og på tidssvarende "hygiejniske foranstaltninger." Vedrørende telefonforbindelsen havde foreningens bestyrelse allerede forhandlet med det københavnske telefonselskab om betjening over Hovedstaden. Dette ville betyde en mere effektiv, men også mere kostbar betjening end en anden løsning: Betjening via Helsingør. Forsamlingen besluttede, at man skulle satse på "kø-

benhavner-løsningen", hvilket også blev det endelige udfald. Vedr. kloaksagen blev det besluttet at henvende sig til sognerådet, i første omgang med en ansøgning om en kloakledning igennem Hovedgaden ved Hørsholm Hotel. Man opfordrede efterfølgende sognerådet til at etablere både dag- og natrenovation samt til at anlægge en losseplads. Disse ting blev gennemført i løbet af de følgende år.⁶

Foreningens bestyrelse var i det hele taget konstant optaget af forbedringer af vejene og kloakledningerne, efterhånden også af vand-, gas- og elektricitetsforsyningen. Nogle sager gik foreningen direkte ind i, i andre henvendte man sig til sognerådet.

Sogneråd og forening

I vores tid forventer borgerne, at det først og fremmest er kommunalbestyrelsen, der på kommunens

og borgernes vegne retter henvendelser til Folke-ting og landsdækkende myndigheder. Det forventes også, at det er kommunen, der – måske på borgernes opfordring – tager fat på sager som forbedring af vejene, energiforsyning osv. Med nutidige øjne virker det usædvanligt, at Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen ikke bare opfordrede kommunen til handling, men selv gik ind i sager som de ovennævnte.

Men i 1891, da Foreningen Hørsholm blev stiftet, var det endnu meget begrænset, hvilke opgaver, en sognekommune kunne tage på sig. Kommunen kunne inden for snævre økonomiske rammer, og under opsyn af amtet, tage beslutninger på områder som skoler, veje og den sociale forsyning. Inden for sit råderum arbejdede sognerådet i Hørsholm konsekvent for at gøre kommunen klar til at håndtere de udfordringer, og udnytte de muligheder, den kommende jernbaneforbindelse ville bringe. Et godt eksempel er omsorgen for skolevæsenet, herunder opførelsen af den moderne Hørsholm Skole, der åbnede i 1897.

Der var således ikke i perioden 1891 - 1913 et grundlæggende modsætningsforhold – snarere en arbejdsfordeling – mellem sognerådet og Foreningen Hørsholm, og der var da også et betydeligt personsammenfald. I 1911 blev apoteker Paul Scheel, der havde overtaget Hørsholm Apotek i 1908, valgt ind i foreningens bestyrelse, hvis formand han var til 1915. (Han fortsatte som medlem af bestyrelsen til 1917, og igen fra 1921-23.) Sideløbende havde han fra 1913 sæde i sognerådet, hvor han var formand fra 1914 til 1921.

Da tilflytningen til kommunen for alvor gik i gang, ser det ud til, at sognerådet ikke bare fremmede den, men også efterhånden søgte at kontrollere udstykningerne, så egnens herlighedsværdier ikke

gik tabt. Fra omkring 1920 opkøbte kommunen – når lejlighed bød sig – landbrugsjord med henblik på senere videresalg til udstykning og bebyggelse. Dette skulle vise sig at være et glimrende styringsredskab, idet kommunen langt hen ad vejen kunne lægge rammerne for hvor og hvornår, ny bebyggelse måtte ske.⁷ En forsigtig økonomisk politik og lave skatter var også midler, kommunen brugte til at tiltrække tilflyttere med relativt høje indtægter, hvilket på sigt var med til at øge skattegrundlaget.

Efterhånden som kommunens skatteindtægter og dermed handlemuligheder voksede, ændrede rollefordelingen mellem sogneråd og forening sig, og foreningen vendte sig mere mod "egnens forskønnelse" samt generel pleje og markedsføring af kommunens værdier.

"Egnens forskønnelse"

Som Paul Scheel formulerede i foreningens jubilæumsskrift fra 1941 "var egnens forskønnelse, ikke mindst i den hensigt at trække folk herud, genstand for megen omsorg." Der blev på foreningens

I 1908 overtog Paul Scheel Hørsholm Apotek efter apoteker Petersen. Scheel fik straks en førende rolle i Grundejerforeningen (han var formand 1911-15), ligesom han var medlem af sognerådet 1913-21, endog som rådets formand fra 1914. Her er han fotograferet i 1908 på havetrappen til apoteket (bygningen har i dag adressen Gl. Hovedgade 6). Scheels private bolig lå på 1. sal, og hans have stødte op til Slotshaven, som han kom til at nære en brændende interesse for.

I Grundejerforeningens reklamehæfte fra 1913 fremhæves, at fodgængerne på vejen mellem Rungsted Station og Hørsholm by kunne glæde sig over de behagelige "Østergade-fliser" på fortovet, altså fliser som på Strøget i København. På dette foto fra Hørsholmvej (nu Rungstedvej) nær Pennehave ses de omtalte fliser, mens det anes, at selve vejen endnu ikke har fået en fast belægning. Fotoet er anvendt i hæftet.

initiativ opsat bænke passende steder, gang- og cykelstier blev anlagt, og foreningen sikrede bevarelsen af byens gamle træerækker, blandt andet langs Kavalerboligerne på Folehavevej. Foreningen påtog sig i 1894 af egne midler vedligeholdelsen af Ridebanen, da man var utilfreds med den stand, den blev holdt i af Krigsministeriet, der ejede arealet. I de følgende år blev Ridebanen sat i en rimelig stand, og der blev indført begrænsninger for dens anvendelse, blandt andet blev tæppebanken og teltopslagning forbudt. Længs med Smedehullet (østsiden af Ridebanen) blev der anlagt en tennisbane og en krocketbane. I 1903 overtog Hørsholm Kommune vedligeholdelsen af Ridebanen.⁸

I Rungsted fik man gennemført fjernelse af ilde lugtende tang ved badehotellet og en regulering af den gamle stejleplads, hvor man fik afskaffet fiskernes svinehold, der næppe huede de københavn-

ske sommergæster på det mondæne badehotel. I 1906 iværksatte foreningen en istandsættelse og løbende vedligeholdelse af Ewalds Høj, og nord for hotellet sikrede man en begrænsning af bevoksningen, så udsigten over Øresund fra Strandvejen ikke blev hæmmet⁹. Man fornemmer i foreningens virksomhed i Rungsted et stærkt ønske om, at sognet og området skulle fremstå tiltalende for de mange sommergæster, måske også med tanke på, at de kunne være potentielle tilflyttere.

Foreningen Hørsholm gik også ind i mindre sager, som den (efter bestyrelsens mening) kritisable drift af Hørsholm Hotel, herunder fik man sat "en stopper for de mange varietéforestillinger, maskeradepådrag og andet gøjl," der foregik på hotellet. Interessen for Hørsholm Hotel hang nok sammen med, at adskillige af foreningens møder fandt sted her, ligesom udvalg under foreningens bestyrelse

arrangerede selskabelige sammenkomster, kortaftener, dilettantkomedier med videre på hotellet.

Slotshaven

Særlig opmærksomhed viede foreningen Hørsholm Slotshave,¹⁰ og det er i dette arbejde man tydeligst ser foreningens interesse for "egnens glørværdige fortid", som det formuleres i jubilæumsskriftet fra 1941. Haven var anlagt i 1700-tallet som et fornemt barokanlæg omkring Hirschholm Slot, men havde i 1890'erne for længst mistet sin fordums glans. En del af haven blev udnyttet til planteskole drift, mens den øvrige del var forsømt og tilgroet.

Allerede i 1893 var foreningen blevet opmærksom på de "levninger" fra Hirschholm Slot – hovedsageligt fragmenter i sandsten og marmor fra slotstets og haveanlæggets udsmykning – der lå rundt om i haven. Disse fik foreningen indsamlet, men da man vidste, at der også fandtes en del rundt om i private hjem og haver, udsendte udvalget en opfordring: "*Undertegnede tillader os at opfordre Hørsholm og omegns beboere til at overlade os, hvad de måtte eje af minder om slotstiden i Hørsholm. Dersom det viser sig, at der kan samles noget, er det vor mening et passende sted i byen at danne en gruppe af det indsamlede, der skulle være et synligt, om end fattigt minde om den svundne herlighed.*" Foreningen nedsatte herefter et museumsudvalg, der gik i dialog med Nationalmuseet om sagen. Drøftelserne udviklede sig til planer om et "slotsmuseum", der skulle ligge i en del af det bygningskompleks, der senere kom til at huse Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum. På trods af megen velvilje for tanken var der ikke midler til et museum, og foreningen opmagasinerede foreløbigt genstandene i Kavalerstalden, Folehavevej 15.

I 1895 foreslog foreningen, at der blev opført en

J. Winstedt, & V. Stocklund,
Overretssagfører. Sagfører.
Birkerød — Hørsholm — Rungsted
Kontortid: 9—1, 3—6.
Telefoner: Hørsholm 107, Rungsted 108, Birkerød 107.
Laan og Prioriteter ordnes. *Salg af Grunde, Villaer og Landejendomme. Incassationer. Retssager.*
Branddirektorat for **Østifternes Brandforsikring.**
Forsikringselskabet »Danmark«s Livsforsikrings-Afdeling.

A/s Birkerød Bank Usseørd Afdeling
Kontor hos Overretssagfører J. Winstedt, Hørsholm.
Kontortid daglig 9—1 og 3—6. Telf. Hørsholm 107.
Indskud modtages. — Udlaan mod Haandpant og Kaution.
Vexeldiscontering. — Byggelaan.

Smukt beliggende Byggegrunde
lige ved Rungsted Badehotel og Stranden, kun 5 Min. fra Station.
Henvendelse til Prokurator Due, Vestervoldgade 80, eller Overretssagfører Winstedt, Hørsholm.

De bedste Byggegrunde
I selve Hørsholm med smuk Udsigt over Byen er beliggende langs Selmersvej, se Kortet.
I Vejen findes Gas, Vand, Kloak og elektriske Ledninger.
Fortrinlig Forbindelse med Rungsted Station.
— Smaa Skatter. —
Pris fra 50 Øre pr. □ Alen.
Anvises af Overretssagfører J. Winstedt og Sagfører V. Stocklund, Hørsholm.

Lige efter åbningen af Kystbanen var det primært i Rungsted-området, at tilflytningen til Hørsholm Sogn fandt sted. Men efterhånden kom Hørsholm by med i udviklingen, og langs Kohave Allé og omkring Dronningedammen opstod beboelsesområder og forretningsstrøg. Nederst på denne side fra reklamehæftet fra 1913 annonceres for byggegrunde langs Selmersvej og ovenfor tilbydes advokat- og bankhjælp i den forbindelse.

Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen tog initiativ til, at der blev oprettet regelmæssig kørsel mellem Rungsted Station og Hørsholm by. Dette automobil (her ved Hørsholm Hotel) kørte på ruten fra 1912 til 1917.

Rungsted Badehotel omkring 1908. I forgrunden en af Rungstedfiskernes stejlepladser. På dette tidspunkt havde Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen foranlediget, at fiskernes "ildelugtende svinehold" på denne plads var ophørt.

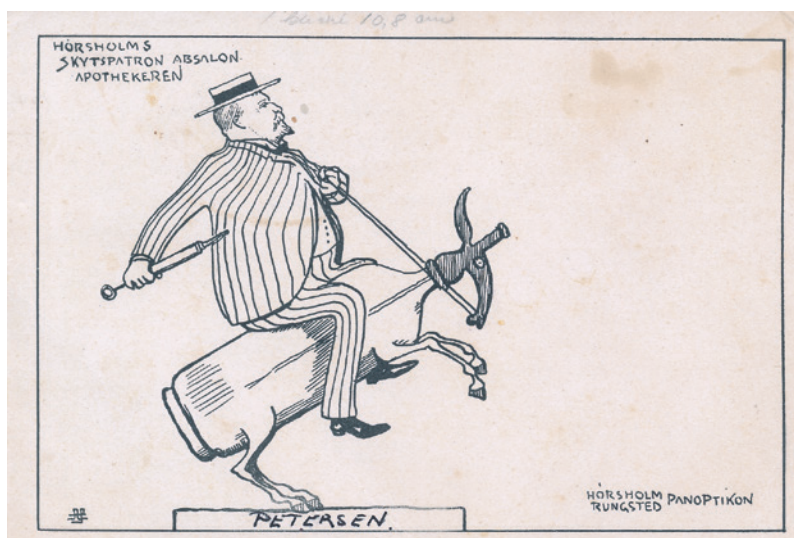

pavillon i Slotshaven, hvor man kunne afholde sommerkoncerter og andre arrangementer, som skulle være til glæde for både sognets egne indbyggere og det voksende antal landliggere i Rungsted. Tanken lykkedes i den forstand, at der i de følgende år blev holdt en række fester i haven, men en fast bygning fik man ikke. Den 16. august 1903 arrangerede en komité, bestående af "23 damer og 3 herrer" under ledelse af apoteker Petersen en stor "rokokofest" i havens sydlige del, omkring den rydning, der kaldtes "Hjorten" (den nuværende springvandsplads). Festen var "til fordel for vedligeholdelse og delvis restaurering af Slotsparken" og havde et stærkt lokalhistorisk islæt. Man opførte "en kunstnerisk gengivelse af en af det gamle Hørsholm Slots pavilloner", efter billederne at dømme en temmelig nøjagtigt udført kulisse forestillende Det store Havehus. Festen blev så stor en succes, at man kunne anbringe overskuddet i et "slotshavefond", der i 1910 blev overladt foreningen, der fra denne tid konsekvent kaldes "Grundejerforeningen", hvorfor dette navn vil blive brugt i det følgende.

Efter at planteskoledriften ophørte i 1909, stod man langt friere i arbejdet for en restaurering af Slotshaven. Allerede i 1899 havde den anerkendte havearkitekt Edvard Glæsel udarbejdet en plan til en delvis genskabelse af Slotshaven "i fransk stil." Der skulle ryddes op i den tætte bevoksning, og de oprindelige sigtelinjer og pladser skulle frilægges. Desuden foreslog Glæsel, at man genskabte parterehaven (lige syd for Hørsholm Kirke) og opførte en pavillon, der hvor Det store Havehus havde ligget. Så vidt strakte hverken sognerådets eller Grundejerforeningens midler, men man fik dog ryddet og gruset nogle af stierne, og til de elskede svaner (udsat af Grundejerforeningen i 1897) blev der opført et svanehus. På denne tid opstod der

endnu en plan: Man opdagede, at der endnu var vandtryk nok fra den opstemmede Springdam til, at man på "Hjorten" kunne opstille et springvand til minde om de utallige, der havde sprudlet i den

Springvandspladsen og "apotekerpillerne" i Hørsholm Slotshave, fotograferet kort efter indvielsen i 1913.

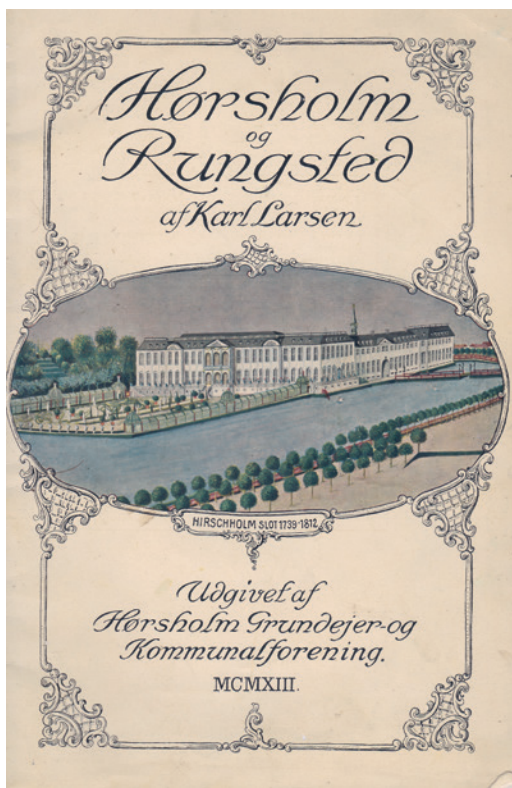

I 1903 arrangerede Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen en storstilet "rokokofest" i Hørsholm Slotshave til fordel for havens istandsættelse. Tegneren Alfred Smidt havde til lejligheden tegnet karikaturtegninger af nogle af sognets spidser. Tegningerne blev trykt som postkort, der blev solgt for at samle penge til det gode formål. Her er det foreningens formand, apoteker Petersen, der som "Hørsholms skytspatron Absalon Apothekeren", med klystersprøjte i hånden, rider på en sifonflaske. (Apoeket fremstillede og solgte sodavand.)

Ved "rokokofesten" i Hørsholm Slotshave i 1903 var der et omfattende program, der til dels blev afviklet i interimistiske pavilloner, bl.a. i denne teaterbygning. Der var desuden opført en kulisse, der forestillede et af lysthusene ved Hirschholm Slot, "Det store Havehus".

I 1913 udgav Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen et reklamehæfte rettet til potentielle tilflyttere til Hørsholm kommune. Forsiden illustrerer den vigtige rolle, Hørsholms "glorværdige fortid" spillede i brandingen af kommunen.

gamle slotshave. De gamle vandrør af træ skulle udskiftes, men ellers ville indretningen af et springvand ikke volde de store problemer. Omkring springvandet kunne man passende placere de opmagasinerede "levninger" fra Hirschholm Slot. Fra alle sider var interessen for "springvandsagen" stor. Grundejerforeningen frigav overskuddet fra festen i 1903, og sognerådet gav et betydeligt bidrag. Til udformningen stillede den kendte arkitekt B. Ingemann (der var bosiddende i Rungsted) sig til rådighed uden beregning, et tilbud der nok har fremmet sognerådets velvilje mod ham, og medvirket til, at han fik opgaven med udformningen af Hørsholms rådhus i 1916-18. I 1913 var springvandet og pladsen omkring færdig. Ingemann havde valgt en ganske enkel udsmykning af springvandet: Midt i det slyngede bassin stod en enkelt vandstråle højt i vejret uden nogen skulptur eller udsmykning. Anderledes bombastisk tog han fat på fragmenterne fra det nedrevne slot. Enkelte større

stykker blev anbragt langs stierne, mens de mindre stykker blev indstøbt i seks store cementstøtter, der blev rejst i yderkanten af springvandspladsen. Cementstøtterne har i eftertiden vakt nogen forundring, og bliver endnu spøgefuldt kaldt "apoteker-pillerne" med henvisning til Grundejerforeningens formand Paul Scheel, der var hovedkraften bag fornyelserne i Slotshaven i disse år.

Markedsføring af Hørsholm

I 1913 kunne Grundejerforeningen præsentere et andet resultat af arbejdet for at "skaffe flere folk herud", nemlig et 50-siders hæfte, hvis formål først og fremmest var at beskrive Hørsholm og Rungsted som det ideelle sted, hvis man overvejede at søge væk fra Hovedstaden – permanent eller som land-

ligger. Hæftet blev trykt i 10.000 eksemplarer, som blev uddelt gratis. Udover den beskrivende tekst (af forfatteren Karl Larsen), rummede hæftet en side med grundlæggende oplysninger om sognet, herunder skatteprocent, skolepenge mv. Hæftet var til dels finansieret af annoncer, der giver et mindst lige så godt tidsbillede som teksten, hvorfor flere er brugt som illustrationer på disse sider.

Disponeringen og formuleringen af teksten er illustrerende for Grundejerforeningens syn på Hørsholm, og for de herlighedsværdier, hvorved man særligt mente at kunne trække nye borgere til kommunen. Der bliver lagt vægt på at berette om Hørsholms "glorværdige fortid": Tiden hvor Hirschholm Slot var kongehusets sommerresidens og rammen om kærlighedsaffæren mellem dronning Caroline Mathilde

Til venstre: Annonceside fra Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningens reklamehæfte fra 1913. Den store og velrenommerede Rungsted Kostskole blev grundlagt af C. Skovgaard-Pedersen i 1900 i helt nye og moderne bygninger. Skolen modtog både kost- og dagelever, som blev ført op til mellem-skole-, real- og studentereksamen. Rungsted Kostskole er et eksempel på de nye institutioner og virksomheder, der blev etableret på egnen i tiden omkring år 1900.

Til højre: Blandt tilflytterne til Rungsted og Hørsholm i begyndelsen af 1900-tallet var en del entreprenører, håndværksmestre, handlende og folk i liberale erhverv. Her et par eksempler fra reklamehæftet fra 1913.

**Rungsted Kostskole,
Latin- og Realskole.**

— Grundlagt 1900. —

**Studentereksamen, Mellem-skole- &
Real-Eksamen.**

Som Kostelever optages Drengene fra 8—10 Aars Alderen.
Skolesøgende Elever optages fra 6 Aars Alderen.

— Gade — Godbaner — Elektrisk Lys — Centralvarme. —

Skolens Bestyrer:
E. Skovgaard-Petersen,
cand. theol. og mag.

Telefon Rungsted 11. Program tilsendes.

Villa-Grunde til Salg.

I Pennehave, 5 Min. fra Rungsted Station og den smukke Folehave Skov. Der er Adgang til Kloak, Gas, Vand og elektrisk Lys. Ved Strandvejen i Rungsted med tilhørende Strandret. Grundene er beplantede med 12 Aar gamle Læbælder. Der er Adgang til Gas, Vand og elektrisk Lys. Ved Strandvejen nord for Kokkedal, baade Strand-saavel som Land-grunde, sidstnevnte højt og smukt beliggende ogsaa med Strandret. Afstand fra Kokkedal Holdeplads ca. 15 Min. Sælges meget billig, naar et større Areal lages. Nærmere Oplysning erholdes ved Henvendelse til

Grosserer M. Clausen.

Telefon Rungsted 48. Telefon København 1269.

Johan Lassen
Havearkitekt.
Vesterbrogade 183.
København V.
Træffes i Reglen 10—11 og 3—7.
— Telefon Vester 5512 y. —
Planer og Overlag.
Haver, Parker, Anlæg og Kirkegaarde.

H. Lunding
Tømrermester.
TH. 87. — Rungsted. — TH. 87.

Alt Bygningsarbejde udføres.

Med den "heldige og betryggende" udvikling i Hørsholm Kommune i begyndelsen af 1900-tallet fulgte tilsyneladende en betydelig selvbevidsthed, i hvert fald bedømt ud fra det imponante rådhus sognerådet lod opføre i årene 1916-18 (her fotograferet kort efter indvielsen i 1918). Rådhuset var udformet af arkitekt B. Ingemann, der i 1913 havde stået for arbejdet med springvandspladsen i Slotshaven. Amtsforvalteren i Frederiksborg Amt udtrykte sin utilfredshed med, at Hørsholm Kommune "pustede sig op" ved at opføre et sådant byggeri, der efter hans mening ikke var passende for en landkommune.

og hoflægen Struensee. Men også 1800-tallet får god plads, og her er det den landlige og provinsielle idyl, der lægges vægt på, især som den er beskrevet af digteren Henrik Hertz, der tilbragte sommeren 1832 i Hørsholm sammen med teaterparret Johanne Louise og Johan Ludvig Heiberg.

Når teksten kommer til tiden efter åbningen af Kystbanen, er beskrivelsen nøje afbalanceret: På den ene side fremhæves den moderne og veldrevne kommune med:

"helt nyt brandvæsen med fast mandskab, up to

date sprøjter og redningsstige, vandopstandere i byen og på hovedvejene. Gasværk og vandværk er fortræffelige; elektrisk lys og kraft fås fra Nordsjællands Elektricitetsværk; byer og veje oplyses de 9 måneder af året, byen elektrisk, vejene ved gas. Der er natstation for telefonen. Posten udgår fra posthuset i Hørsholm (der tillige er telegrafstation), i sommermånederne desuden fra en postekspedition i Rungsted."

Efter en omhyggelig udredning af størrelsen af de forskellige former for kommunal beskatning

konkluderes, at Hørsholm også i denne henseende er særdeles konkurrencedygtig: *"At disse forskellige omstændigheder kan bringe københavnernes til også af rent økonomiske grunde at tage en overflytning til Hørsholm-Rungsted over overvejelse, kan ikke undre nogen."*

Men parallelt med beskrivelsen af alle de gode og moderne faciliteter, Hørsholm har at byde på, lægger hæftet vægt på at forsikre potentielle tilflyttere om, at egnen nok udvikler sig, men aldrig vil miste sin naturskønhed: *"man vil altid kunne søge ly i skovene, som drager deres grønne bælt gennem egnen, eller syd, vest og nord for Hørsholm se bondelandet lige for sig, så langt øjet rækker."* Karl Larsen fremstiller egnen som det perfekte sted for det *"stakkels bymenneske"*, der her kan komme til hægterne i landlige omgivelser, vel at mærke uden at skulle give afkald på hverken moderne bekvemmeligheder eller Hovedstadens tilbud:

"Jeg kender intet sted nær København, som har flere betingelser end Rungsted-Hørsholm for at byde et stakkels bymenneske det mest mulige af landlivets lyksaligheder uden at lade ham miste det af byen, som hans virksomhed og komfort nødvendigvis kræver, at han må kunne tage med sig. Jernbaneforbindelsen – til Rungsted Station – er den hyppigste på Kysten; der er tidlige iltog til byen og sene teatertog fra den tilbage; ved banen holder automobilene for at bringe folk på få minutter til Hørsholm eller stoppesteder på vejen. Fodgængere kan helt op til byen (og ned til Rungsted) glæde sig ved brede Østergade-fliser."

Karl Larsen forsikrer endelig, at der nok skal blive taget godt imod tilflytterne: *"Vi gamle på egnen vil tage imod de kommende, som man tager mod livet, det uundgåelige, bestræbte på at få så meget godt ud af alt nyt som muligt. Vi har jo erfaringen*

for, at vi ikke kan få lov at rugge alene over de gode, egnen byder på, og vi mindes, at der også var en tid, hvor vi for første gang hyggede os i den ejendommelige stemning af ro og ligevægt, som giver Hørsholm-Rungsted så fortroligt et præg."

Hvervehæftet, som Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen udgav i 1913, var en vellykket branding af Hørsholm som en kommune, der på den ene side var veldrevet og moderne – men som på den anden side havde formået at værne om sin historie og sine herlighedsværdier. Det er et billede, der indgår i Hørsholm Kommunes branding endnu i 2019.

Hørsholms store spring fremad 1891-1913

Tiden omkring og lige efter åbningen af Kystbanen i 1897 blev et afgørende vendepunkt for Hørsholm, der tog de første skridt mod sin senere position som en af de mest velstående kommuner i Hovedstadsregionen. Beliggenheden ved Øresund, de naturskønne omgivelser, de lave jordpriser og nu den gode togforbindelse til København var afgørende for at tiltrække nye borgere til egnen. Placeringen af flere velrenommerede private skoler i kommunen havde også betydning, ligesom det nye store amtslige Usserød Sygehus lige nord for kommunegrænsen, der blev taget i brug i 1897. Men der blev også gjort en bevidst indsats for at gøre kommunen attraktiv for "de rigtige" tilflyttere – en indsats, der blev gjort af både kommune og private, herunder den kreds af personer, der arbejdede for sagen gennem Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningen. At se på foreningens arbejde i disse år giver samtidig et indblik i tidsånden – i den optimisme og virketrang der herskede i Hørsholm omkring forrige århundredeskifte.

Noter

1. Hein m.fl. 2005, s. 78-80.
2. Rosted 1996, s. 55.
3. Grundejerforeningens forhandlingsprotokol 1891–1913.
4. Grundejerforeningen 1941, s. 13.
5. Grundejerforeningen 1941, s. 18.
6. Grundejerforeningen, 1941, s. 15.
7. Jensen 2018.
8. Hein 1995, s. 62.
9. Grundejerforeningen 1941, s. 14-15.
10. Hein 1993, s. 52-60.

Litteratur

- Grundejerforeningen i Hørsholm 1941: *Grundejerforeningen i Hørsholm 1891-1941*. Udgivet af Hørsholm Grundejer- og Kommunalforening.
- Hein, L., H.J.W. Jensen og O. L. Jensen 2005: *Et historisk portræt af Hørsholm*. Hørsholm Egns Museum.
- Jensen, H.J.W. 2018: Hørsholm skulle ikke have villager, men havemæssig bebyggelse. *Ugebladet for Hørsholm* 26.12.2018.
- Hein, L. 1993: Monumenterne i Hørsholm Slotshave. *Hørsholm Egns Museums årbog 1993*, s. 35-73.
- Hein, L. 1995: Ridebanen: Hørsholms historiske plads. *Hørsholm Egns Museums årbog 1995*, s. 33-67.
- Larsen, K. 1913: *Hørsholm og Rungsted*. Udgivet af Hørsholm Grundejer- og kommunalforening.
- Rosted, H.C. 1996: Kammerråden i Hørsholm. Manuskript fra 1960'erne, forkortet udgave. *Hørsholm Egns Museums årbog 1996*, s. 49-65.

Arkivalier

- Foreningen Hørsholm/Grundejerforeningens forhandlingsprotokol 1891-1913. I protokollen er indklæbet Hørsholm Avis' omtale af nogle af foreningens offentlige møder. Museum Nordsjælland, Hørsholm Lokalkiv.
- Love for "Foreningen Hørsholm, Håndværk- Industri- og Kommunalforening", vedtaget 1896. Museum Nordsjælland, Hørsholm Lokalkiv.
- Love for "Foreningen Hørsholm, Grundejer- og Kommunalforening for Hørsholm Sogn", udateret, antageligt mellem 1906 og 1909. Museum Nordsjælland, Hørsholm.